

میزان تولید کاهش یافته و مشعل‌ها یکی پس از دیگری خاموش شدند. بطور کلی، جمهوری‌های نفت‌خیز اطراف دریای خزر یعنی آذربایجان، قزاقستان و ترکمنستان، سه کشور مهم و نفت‌خیز دریای خزر بوده که برای اجرای عملیات، مطالعات و تحقیقات منابع نفت و گاز در این جمهوری‌ها، نیاز به میلیاردها دلار سرمایه‌گذاری خارجی می‌باشد که در این راستا، جمهوری آذربایجان مدتی است که با این قراردادها آشنا و به اقتصاد کشور خود کمک شایانی نموده است (ف. بیگدلی، ۱۳۷۵).

بهره‌برداری از منابع نفت و گاز در طول برآمدگی خزر جنوبی در شبه جزیره آپشرون در امتداد منطقه باکو تا ترکمنستان با قدمت یکصد ساله خود رفته‌رفته رو به کاهش گذاشته بود. قبل از فروپاشی نظام اتحاد جماهیر شوروی در فلات قاره دریای خزر، در منطقه باکو بیش از هزار

حلقه چاه نفت حفر گردیده بود. فعالیت‌های اکتشاف و استخراج نفت فلات قاره در آذربایجان از سال ۱۹۷۰ رو به کاهش گذاشته بطوریکه طبق آمار بدست آمده تا سال ۱۹۸۹، تنها ۱۰۰ سکوی فعال در دریا وجود داشت.

مشکلاتی که در روند و پیشرفت اکتشاف نفت در دریای خزر و کشورهای همجوار آن همواره موجود بوده است، شامل ضعف در آموزش انسانی، پائین بودن کیفیت وسایل و آلات و ادوات اکتشاف و بهره‌برداری از لوله‌های حفاری و چاه‌ها، عدم کنترل صحیح گلهای حفاری که مجموعه این عوامل در آلودگی دریای خزر بی‌تأثیر نبوده‌اند، می‌باشد. همچنین در عملیات مربوط به حفاری و اکتشاف نفت همواره از مته‌هایی استفاده می‌شود که در ساختمان آنها فلزات سنگین بکار رفته است و بنابراین اثرات سوء این آلاینده‌ها بر منابع بیولوژیکی بسیار خطرناک است.

با وجود شناسایی منابع نفت و گاز در بخشهای مختلف حوضه نفتی خزر جنوبی به خصوص واقع در جمهوری آذربایجان، عملیات اکتشاف بطور جدی تا زمان جنگ دوم جهانی انجام نشد؛ ولی پس از پایان این جنگ، توجه خاصی به آن معطوف شده است. در دوره جنگ جهانی دوم میدانهای نفتی قفقاز و منابع نفت و گاز دریای خزر مورد توجه و بهره‌برداری روسها قرار گرفت؛ اما بارش تولید نفت در مناطق ولگا-اورال و سیبری غربی، تمایل روسها به سرمایه‌گذاری در صنایع نفت و گاز آذربایجان کاهش یافت؛ ولی از سال ۱۳۷۸ علاقمندی کنسرسیون‌های نفتی غربی به سرمایه‌گذاری در آذربایجان و...، سبب توجه بیشتر شرکتهای نفتی روسی نیز به این منطقه (و البته با تکنیک‌های جدید غربی) گردید. کشور

ایران فعالیت‌های اکتشاف نفت خود در حوضه جنوبی دریای خزر را از سال ۱۳۴۶ آغاز نمود و این فعالیتها همچنان ادامه دارد. بطوریکه سازمان محیط زیست و شرکت ملی نفت ایران (پژوهشگاه نفت)، در مناطق مختلف حاشیه جنوبی دریای خزر، ایستگاه‌های اقیانوس‌شناسی بنا کرده است که گزارشاتای از محاسبه و اندازه‌گیری پارامترهای مختلف آب را بطور مداوم برای سهولت در امور اکتشاف و بهره‌برداری و نیز عملیات حفاری چاه‌های نفت ارائه می‌دهد. این پارامترها عبارتند از: درجه حرارت آب، هدایت الکتریکی، اکسیژن محلول، شوری آب، PH و... که این عملیات زیست‌محیطی با همکاری جدی بخش شیمی دانشگاه صنعتی شریف به مراحل جدید و مدون رسیده است (۱۳۷۹).

مطالعه و بررسی بر روی عملیات اکتشاف نفت با شناخت سرچشمه‌های

نفتی و گازی در بسیاری از کناره‌های دریای خزر و به موازات دامنه‌های شمالی البرز آغاز شده و گزارشات مشروحي نیز از عملکرد این عملیات داده شده است. بر اساس اطلاعات زمین‌شناسی حاصل از حفاری چاه‌ها در ناحیه سواحل جنوب دریای خزر، حدود ۱۵۰۰ متر ضخامت نهشته‌های پلیوسن در مناطق ساحلی دریای خزر گزارش شده که این نهشته‌ها حاوی مقادیر قابل توجهی از مواد آسفالتی و منابع نفتی بوده است. مطالعات ژئوشیمیایی پژوهشگاه صنعت نفت (۱۳۷۹) نیز ثابت نموده است که نهشته‌های دوره میوسن سواحل خزر جنوبی (سواحل ایران) به عنوان سنگ منشأ، قادر به زایش تا ۵ تا ۱۰ میلیارد بشکه نفت خام می‌باشند (م. موسوی روح‌بخش، ۱۳۷۹) (شکل ۱).

منابع:

- ۱- بیگدلی، فرح، ۱۳۷۵، اقیانوس‌شناسی دریای خزر، پایان‌نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه آزاد اسلامی، واحد تهران شمال، ۲۴۷ صفحه.
- ۲- موسوی روح‌بخش، محمد، ۱۳۷۰، چینه‌شناسی زیستی خزر جنوبی، دو کفه‌ای‌ها و شکم‌پایان آن، پایان‌نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه آزاد اسلامی، واحد تهران شمال، ۱۰۳ صفحه.
- ۳- موسوی روح‌بخش، محمد، ۱۳۷۹، زمین‌شناسی دریای خزر، انتشارات سازمان زمین‌شناسی کشور، ۱۶۵ صفحه.
- ۴- اصنافی، محمد رضا، ۱۳۸۱، چینه‌شناسی زیستی نهشته‌های میوسن جنوب دریای خزر، پایان‌نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه شهید بهشتی، ۱۴۰ صفحه.